

Limba română ca factor de menținere a identității etnice și a promovării culturii naționale în regiunea Cernăuți

Felicia Vrânceanu

Regiunea Cernăuți este cea mai reprezentativă zonă sociolingvistică românofonă din Ucraina, datele recensământului populației din anul 2001 arătând că în această regiune locuiesc 114.600 de români și 67.200 de „moldoveni”. Dacă ne raportăm la datele recensământului din 1989, observăm că nu s-au produs modificări negative (în sensul scăderii numărului populației românofone), ba chiar numărul celor care în 1989 s-au declarat „moldoveni” a scăzut cu aproximativ 20%, astfel explicându-se, într-o anumită măsură, creșterea numărului românilor cu aproximativ 12 %.

Situația este îmbucurătoare și în ceea ce privește atitudinea populației de etnie română față de limba maternă. Din totalul de 151.000 de români din Ucraina, 91,7 % au considerat (în cadrul aceleiași recensământ) că limba lor maternă este româna (6,2 % – ucraineana, 1,5% – rusa, 0,6% – alte limbi). Evident, situația nu este rea, mai ales dacă ne raportăm, de exemplu, la situația minorității poloneze din Ucraina: din cele 144.100 de etnici polonezi, doar 12,9 % au considerat că limba lor maternă este poloneza, 71 % alegând ucraineana, 15,6% – rusa, 1,7% – alte limbi.

Aceste date demonstrează că limba și etnia română și-au îmbunătățit poziția în tabloul de ansamblu al componenței naționale din Ucraina. Să nu uităm că asupra vorbitorilor de limbă română au acționat în ultimul deceniu doi factori destructivi, al căror efect s-ar putea să se fi resimțit în datele recensământului. Este vorba, în primul rând, despre vechea mentalitate – care nu a dispărut o dată cu vechiul URSS – că în spațiul fostului imperiu comunist nu trebuie să existe decât o singură națiune, o singură limbă, o singură cultură. Pe de altă parte, după desprinderea de Uniunea Sovietică, Ucraina s-a aflat și este încă într-o perioadă de căutare a identității sau, mai bine spus, într-o perioadă de „însănătoșire”; limba ucraineană – limba de stat – nu are încă un statut funcțional sănătos, astfel explicându-se reacția autorităților, care, prin tot felul de proiecte de lege, ordonanțe și recomandări, încearcă o limitare a drepturilor confirmate, de altfel, prin lege. Un exemplu concludent este „Ziua limbii ucrainene”, când, în școlile în care limba română este limbă de predare, toți trebuie să vorbească doar în limba ucraineană.

Dacă, în ciuda politicii lingvistice a autorităților, limba română nu și-a pierdut poziția pe care a avut-o de-a lungul secolelor, aceasta se datorează faptului că populația din actuala regiune Cernăuți nu a fost niciodată izolată de spațiul etnocultural românesc. Limba a fost și continuă să fie un factor de

cultură, civilizație și spiritualitate românească în această zonă. Dar oare ce se va întâmpla în viitor? Pentru a răspunde la această întrebare, am efectuat o anchetă sociolingvistică în rândul studenților de etnie română de la Facultatea de Filologie a Universității Naționale din Cernăuți.

Chestionarul, care, într-o primă fază, a fost completat de 108 studenți, a urmărit mai multe scopuri:

1. identificarea gradului de vitalitate a comunității românești din Ucraina și, implicit, a limbii române;

2. identificarea disponibilității celor chestionați (vorbitori de limbă română) de a se integra în comunitatea vorbitorilor de limbă ucraineană;

3. identificarea gradului în care cei chestionați și-au păstrat/și păstrează identitatea lingvistică, precum și posibile previziuni ale evoluției ulterioare în această direcție.

Fără a dori să facem o distincție forțată între studenții catedrei de Filologie Română și cei ai Catedrei de Filologie Ucraineană, nu putem să nu observăm diferențele în ceea ce privește atitudinea celor chestionați față de viitorul limbii române, dar și gradul diferit de deschidere față de procesul de integrare în grupul majoritar. Astfel, deși 49% dintre aceștia din urmă au declarat că limba lor maternă este româna, doar 27,78% doresc să-și educe copiii în limba română, iar 48,15% atât în română, cât și în ucraineană, 7,40% fiind chiar indiferenți la limba în care vor fi educați copiii lor. Situația este alta în cazul celor 54 de studenți de la Catedra de Filologie Română, aici observându-se o mai puternică susținere a limbii române: 81,48% au indicat că doresc să-și educe copii în limba română, în timp ce doar 16,67% au indicat atât limba română, cât și limba ucraineană.

O diferență se observă și în răspunsurile oferite la întrebarea nr. 31 din chestionar: *Dacă ai avea în viitor posibilitatea să alegi, unde ai prefera să locuiești?* La această întrebare, 68,52% dintre studenții de la Filologie Română au indicat mediul de limbă română și doar 14,82% mediul în care se vorbește atât româna, cât și ucraineana, în timp ce 7,40% au indicat mediul în care se vorbește rusa și româna, iar 9,26% au ales varianta „indiferent de limbă”. La Filologie Ucraineană situația este cu totul alta, înregistrându-se o mare varietate de opinii. Astfel, studenții de aici au preferat ca limba mediului în care vor locui să fie: româna (11,11%), ucraineana (3,70%), rusa (1,85%), ucraineana și româna (59,27%), rusa și româna (1,85%), ucraineana și rusa (1,85%), altă limbă (3,70%). Așadar, și la această întrebare numărul celor care au ales varianta „româna și ucraineana” este 3,5 ori mai mare la secția de ucraineană. Totuși, la această secție există și cel mai mare număr de indeciși: 14,82% au ales varianta „indiferent de limbă”, iar 9,26% nu au dat nici un răspuns.

Interesant de analizat este punctul 14 al chestionarului: *Care este limba Dvs. maternă?* Numărul celor care au declarat că limba română este limba lor maternă este foarte mare: 54 (100%) la filologie română și 49 (90,74%) la filologie

ucraineană. De menționat că doar trei studenți au declarat că limba lor maternă este ucraineana (5,56%), iar unul (1,85%) – limba rusă.

O întrebare care vizează identificarea gradului în care cei chestionați și-au păstrat/și păstrează identitatea lingvistică, precum și posibile previziuni ale evoluției ulterioare în această direcție este întrebarea nr. 34: *Ce importanță are cunoașterea limbii române pentru activitatea socială a Dvs. în viitor?* 42,59% din cei chestionați consideră ca fiind foarte mare importanța limbii române pentru viitoarea lor activitate socială, în timp ce 39,81% consideră că această importanță este mare. Deși nici unul dintre cei chestionați nu a ales răspunsul „nici o importanță”, iar varianta de răspuns „mică” a fost aleasă de numai 6,4% dintre studenți, îngrijorează procentul de 14,81% al celor care nu au știut să răspundă la această întrebare. Este greu de înțeles de ce 16 dintre cei 108 respondenți au ales această variantă de răspuns, ținând cont de faptul că toți sunt studenți ai Facultății de Litere, 8 dintre ei chiar în cadrul Catedrei de Filologie Română. Este de presupus că implicarea acestora în viitoarea activitate de menținere sau de îmbunătățire a statutului limbii române în Ucraina este pusă sub semnul întrebării.

În continuare vom analiza o serie de întrebări referitoare la comportamentul lingvistic actual al studenților ce au luat parte la anchetă: în familie, cu prietenii, în instituția de învățământ superior ale cărei cursuri le urmează, în utilizarea de carte (beletristică și științifică), presă, emisiuni de radio și televiziune. Este evidentă o repartizare a funcționalității limbii române, cei chestionați utilizând de multe ori limbi diferite în relațiile cu membrii familiei (un criteriu de distincție fiind de multe ori vârsta), cu prietenii. De exemplu, la întrebarea *În ce limbă vorbiți cu mama?*, situația se prezintă astfel: din totalul de 108 studenți, 94 (87,03%) au ales varianta „în română”, 4 (3,70%) – „în ucraineană”, 2 (1,85%) – „în rusă”, 4 (3,70%) – „în română și ucraineană” 4 (3,70%) – „în română și rusă”. Situația nu este cu mult schimbată în cazul întrebării *În ce limbă vorbești cu tata?*: 92 (85,18%) – „în română”, 3 (2,77%) – „în ucraineană”, 1 (0,99%) – „în rusă”, 1 (0,99%) – în română și ucraineană, 4 (3,70%) – în română și rusă. La aceste cifre se adaugă și 4 anchete (3,70%) fără răspuns la această întrebare. Situația este aproximativ aceeași în ceea ce privește relațiile cu frații și surorile (85,18% dintre acestea desfășurându-se în română), dar se schimbă în ceea ce privește limba utilizată în convorbirile cu bunicii, în sensul că limba rusă este numită de către un singur student (0,99%) și atunci în varianta „în română și rusă”. La întrebarea *În ce limbă vorbiți (ați vorbit) cu bunicii?*, la Filologie Ucraineană numărul celor care au ales varianta „în română și în ucraineană” este de cinci ori mai mare decât la secția de Filologie Română, respectiv 11,11% față de 1,85%.

Analiza rezultatelor a urmărit și identificarea factorilor care influențează mai mult identitatea lingvistică: școala, familia, mass-media etc. Datele confirmă încă o dată realitatea cunoscută: familia și școala (biserica nu a fost inclusă în anchetă, dar în regiunea Cernăuți ea reprezintă un factor important) sunt principalii factori care contribuie la păstrarea identității lingvistice a celor

chestionați. Este îmbucurător faptul că familia și școala sunt niște constante, dar nemulțumește gradul redus de importanță pe care îl are mass-media de limbă română. Concludente în acest sens sunt răspunsurile la întrebarea nr. 34: *În ce limbă citiți ziare/reviste?* Dintre studenții de la Filologie Ucraineană, 3,70% citesc în limba română, 48,15% – în română și ucraineană, 1,85% – în română și rusă, 14,82% – în rusă și ucraineană, 3,70% – în altă limbă, 14,82% – indiferent de limbă. La Filologie Română situația se prezintă astfel: 24,07% – în română, 1,85% – în ucraineană, 27,78% – în română și ucraineană, 20,37% – în română și rusă, 11,11% – în altă limbă, 14,82% – indiferent de limbă.

Explicația acestei situații o constituie faptul că publicațiile locale nu oferă tinerilor informațiile care îi interesează, ei apelând la publicații de limbă ucraineană sau rusă. Situația este aproape identică și în cazul răspunsurilor date la întrebarea nr. 23: *Care este limba în care se difuzează programele radio/TV preferate?* La Filologie Română situația este următoarea: româna – 18 (33,33%), ucraineana – 1 (1,85%), rusa – 8 (14,82%), româna și ucraineana – 7 (12,97%), româna și rusa – 8 (21,82%), în altă limbă – 2 (3,70%), indiferent de limbă – 10 (18,51%), în timp ce la Filologie Ucraineană avem: română – 4 (7,40%), ucraineana – 4 (7,40%), rusa – 6 (11,11%), româna și ucraineana – 19 (35,20%), româna și rusa – 3 (5,56%), rusa și ucraineana – 11 (20,37%), în altă limbă – 2 (3,70%), indiferent de limbă – 5 (9,26%).

Rezultatele anchetei demonstrează că funcțiile sociale ale limbii române nu sunt în nici un caz restrânse, aceasta fiind utilizată majoritar în domeniile de activitate la care s-a făcut referire în chestionar. Ceea ce îngrijorează însă este atitudinea tinerei generații față de viitorul statut al limbii române în regiunea Cernăuți. Deși procentul celor care, prin răspunsurile date la întrebările din partea finală a chestionarului, s-au dovedit a fi interesați de soarta limbii române este foarte mare, îngrijorează procentajul mare al indecișilor și al celor indiferenți față de această problemă. Populația românofonă din regiunea Cernăuți trebuie să aibă în permanență strânse legături cu spațiul etnocultural românesc, limba română fiind cel mai puternic factor de cultură, civilizație și spiritualitate românească în această zonă.

La langue roumaine dans le district Cernauti; ses rapports avec l'identité ethnique et la culture roumaine

Entre 1991 – 2003 le statut de la langue roumaine comme langue minoritaire en Ukraine permet l'identification de deux aspects: un aspect positif (s'impose le glottonim «langue roumaine») et un aspect négatif (l'attitude que les jeunes manifestent pour le développement de la langue roumaine). Pour créer une image complète sur la situation réelle de la langue roumaine dans le district Cernauti (Ukraine), nous avons présenté quelques données statistiques.